

## บทที่ 5

### สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

#### สรุปผลจากการศึกษา

การศึกษาเรื่องปัญหาการให้บริการการจัดทำบัญชีของสำนักงานบัญชีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการดำเนินการให้บริการของสำนักงานบัญชีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง และเพื่อศึกษาถึงปัญหาการให้บริการการจัดทำบัญชีของสำนักงานบัญชีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

กลุ่มตัวอย่างของการศึกษาครั้งนี้ ทำการเก็บข้อมูลจากสำนักงานบัญชีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง จำนวน 14 แห่ง

#### ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสำนักงานบัญชี

สำนักงานบัญชีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ส่วนใหญ่มีรูปแบบการประกอบการเป็นบุคคลธรรมดา คิดเป็นร้อยละ 57.1 มีระยะเวลาการดำเนินงานส่วนใหญ่ประมาณ 5 – 10 ปี ร้อยละ 42.9 รองลงไปที่ มีระยะเวลาการดำเนินงานประมาณ 11 – 20 ปี คิดเป็นร้อยละ 28.5 โดยผู้บริหารส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 78.6 และเป็นผู้บริหารที่จบสาขาบัญชี คิดเป็นร้อยละ 71.4 โดยส่วนใหญ่มีจำนวนพนักงานประจำสำนักงานน้อยกว่า 11 คน คิดเป็นร้อยละ 92.9 ซึ่งส่วนใหญ่จบการศึกษาสาขาการบัญชี สำนักงานบัญชีจะมีขนาดลูกค้าประมาณ 21 – 50 ราย คิดเป็นร้อยละ 35.7 โดยมีการให้บริการลูกค้าในด้านการจัดทำบัญชีและออกงบการเงิน รวมถึงการจัดทำรายงานภาษียื่นกรมสรรพากรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 92.9

#### ข้อมูลการให้บริการจัดทำบัญชีของสำนักงานบัญชี

สำนักงานบัญชีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง มีวิธีการจัดทำบัญชีโดยระบบคอมพิวเตอร์ และจัดทำด้วยมือร่วมกันมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 64.3 รองลงไปที่ การจัดทำบัญชีโดยระบบคอมพิวเตอร์ คิดเป็นร้อยละ 28.6 โดยผู้บริหารที่สำเร็จการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จะให้ทั้งสอง

วิธีร่วมกันในการจัดทำบัญชีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 100.0 โปรแกรมที่นำมาใช้ในการจัดทำบัญชีมากที่สุดคือ โปรแกรมสำเร็จรูปทางการบัญชี คิดเป็นร้อยละ 46.2 รองลงไปคือ การใช้โปรแกรมพื้นฐาน เช่น Microsoft office คิดเป็นร้อยละ 30.7 ความต้องการของลูกค้าในการใช้บริการการจัดทำบัญชีจากสำนักงานบัญชีมากที่สุดคือ เพื่อขึ้นเสียบัญชีต่อสรรพากร คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.64 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงไปคือ เพื่อส่งงบประจำปีต่อสำนักงานพาณิชย์จังหวัด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.50 อยู่ในระดับมากที่สุด การวิเคราะห์ข้อมูลลูกค้าก่อนการรับงานจะพิจารณาจากเอกสารการจัดตั้งและการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจดทะเบียนมากที่สุด ร้อยละ 92.9 รองลงไปคือ ข้อมูลการเสียบัญชีย้อนหลัง และศึกษาข้อมูลจากงบการเงินเพื่อพิจารณาผลการดำเนินงาน คิดเป็นร้อยละ 85.7 ส่วนการตัดสินใจของสำนักงานเมื่อพบว่ามีความเสี่ยงต่อการรับงานจากลูกค้า ส่วนใหญ่จะตัดสินใจรับงานจากลูกค้า โดยมีข้อแม้ให้ลูกค้าปรับปรุงแก้ไขสิ่งที่ไม่ถูกต้อง คิดเป็นร้อยละ 57.1 รองลงไปคือ ปฏิเสธการรับงาน คิดเป็นร้อยละ 42.9 ด้านการคิดอัตราค่าบริการจะพิจารณาจากปริมาณงานมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.71 อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงไปคือ ยอดขายหรือรายรับ คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.85 อยู่ในระดับมาก ในด้านการให้บริการ ผู้บริหารที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจะมีการให้บริการด้านต่าง ๆ มากที่สุด

### ปัญหาการให้บริการการจัดทำบัญชี

สำนักงานบัญชีในอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ประสบปัญหาการให้บริการการจัดทำบัญชีมากที่สุดคือ ปัญหาด้านมาตรฐานการบัญชี คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.65 อยู่ในระดับมาก รองลงไปคือ ปัญหาด้านลูกค้า คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.63 อยู่ในระดับมาก ซึ่งผู้บริหารที่สำเร็จการศึกษาต่ำกว่าอนุปริญญา จะประสบปัญหาด้านการให้บริการการจัดทำบัญชีมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.82 อยู่ในระดับมาก รองลงไปคือ ปัญหาด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.25 อยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จะประสบปัญหาด้านลูกค้าและปัญหาด้านมาตรฐานการบัญชีเท่ากัน คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.71 อยู่ในระดับมาก รองลงไปคือ การให้บริการเกี่ยวกับการติดต่อทางราชการ คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.15 อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผู้บริหารที่สำเร็จการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี จะประสบปัญหาด้านความรับผิดชอบมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.00 อยู่ในระดับมาก รองลงไปคือ ปัญหาด้านมาตรฐานการบัญชี คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.70 อยู่ในระดับมาก โดยผู้บริหารที่จบการศึกษาสาขาการบัญชี จะประสบปัญหาด้านลูกค้ามากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.48 อยู่ในระดับปานกลาง รองลงไปคือ ปัญหาด้านมาตรฐานการบัญชี คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.45 อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผู้บริหารที่จบการศึกษาสาขาอื่น ๆ จะประสบปัญหาด้านมาตรฐานการบัญชีมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.25 อยู่ในระดับมาก รองลงไปคือ ปัญหาด้านลูกค้า คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.94 อยู่ใน

ระดับมาก สำนักงานบัญชีที่มีระยะเวลาการดำเนินงานน้อยกว่า 5 ปี จะประสบปัญหาการให้บริการการจัดทำบัญชี และปัญหาด้านลูกค้าน้อยกว่า คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.86 อยู่ในระดับมาก รองลงไปคือ ปัญหาด้านมาตรฐานการบัญชี คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.57 อยู่ในระดับมาก สำนักงานบัญชีที่มีระยะเวลาการดำเนินงาน 5 – 10 ปี จะประสบปัญหาด้านความรับผิดชอบมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.33 อยู่ในระดับมาก รองลงไปคือ ปัญหาด้านมาตรฐานการบัญชี คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.75 อยู่ในระดับมาก สำนักงานบัญชีที่มีระยะเวลาการดำเนินงาน 11 – 20 ปี จะประสบปัญหาด้านมาตรฐานการบัญชีมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.50 อยู่ในระดับมาก รองลงไปคือ ปัญหาด้านลูกค้า คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.37 อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสำนักงานบัญชีที่มีระยะเวลาการดำเนินงานมากกว่า 20 ปี จะประสบปัญหาด้านมาตรฐานการบัญชีมากที่สุด คิดเป็นค่าเฉลี่ย 4.00 อยู่ในระดับมาก รองลงไปคือ ปัญหาด้านลูกค้า คิดเป็นค่าเฉลี่ย 3.89 อยู่ในระดับมาก

### อภิปรายผล

ในการศึกษาสำนักงานบัญชีได้มีการให้บริการแก่ลูกค้าที่หลากหลาย มีลักษณะการให้บริการที่ครอบคลุมความต้องการของลูกค้า ไม่ว่าจะเป็นการบริการเกี่ยวกับการจัดทำรายงานทางภาษี การติดต่อกับหน่วยงานราชการ หรือการให้คำแนะนำปรึกษาด้านต่าง ๆ แก่ธุรกิจ ดังที่ ชวธ ภูษิตโยชโคย และวิศิษฐ์ศรี จินตนา : 2543 ได้กล่าวว่า “ปัจจุบันสำนักงานบัญชีต่างก็ปรับขยายบริการเป็นแบบเบ็ดเสร็จ กล่าวคือ ให้บริการไปถึงการเป็นที่ปรึกษาธุรกิจครบวงจรตั้งแต่การทำบัญชี จัดระบบบัญชี สอบบัญชี ให้คำปรึกษาด้านภาษีอากร บริหารธุรกิจ บริหารการเงิน เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และกฎหมาย นักบัญชีต้องมีความรู้เฉพาะธุรกิจ จะเห็นได้ว่าในเศรษฐกิจใหม่ นักบัญชีไม่ใช่แค่ทำบัญชี หรือตรวจสอบบัญชีเท่านั้น แต่ต้องให้บริการแก่ธุรกิจให้ครบวงจรตามความต้องการในตลาด อาชีพนักบัญชีในปัจจุบันจึงค่อนข้างหลากหลายเป็นเสมือนหมอธุรกิจต้องสามารถตรวจและรักษาโรคได้ด้วย สำนักงานบัญชีสามารถช่วยผู้บริหารได้ทุกด้านในการบริหารธุรกิจให้ประสบความสำเร็จ และสามารถทำงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางธุรกิจได้คุ้มค่า” ดังนั้นจะเห็นได้ว่าบทบาทของสำนักงานบัญชีได้เพิ่มมากขึ้นจากอดีตที่ผ่านมา สำนักงานบัญชีในปัจจุบันเริ่มเข้ามามีบทบาทในการให้บริการคำปรึกษาทางด้านการบริหารแก่ธุรกิจ รวมถึงการให้คำแนะนำและความช่วยเหลือทางเทคนิคพร้อมทั้งการช่วยให้ลูกค้าได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา และในกระบวนการแก้ปัญหา ซึ่งผลจากการพิจารณาถึงความเหมาะสมของหน้าที่ในการให้บริการคำแนะนำและแนวทางปฏิบัติที่อาจจะกระทำได้ ทำให้สำนักงานบัญชีต่าง ๆ ในปัจจุบันมีการขยายบริการนอกเหนือจากการบริการด้านบัญชีออกไปมาก ดังที่ ชวธ ภูษิตโยชโคย : 2544 ได้กล่าวว่า “ในอดีตที่ผ่านมาเราเห็นว่านักบัญชีเป็นที่ปรึกษาภาษีอากร และให้บริการจัดระบบข้อมูล

ทางบัญชีต่าง ๆ นอกเหนือจากการทำบัญชีและสอบบัญชี แต่ในปัจจุบันจะประกอบอาชีพให้บริการ แต่เพียงแค่นั้นก็คงไม่พอ หากธุรกิจนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้ามาใช้เป็นหลักในการดำเนินธุรกิจ การบริการของนักบัญชีก็จะต้องครอบคลุมถึงสิ่งเหล่านี้ด้วย อาจเป็นการยากที่นักบัญชีจะทำได้ทุกอย่าง แต่นักบัญชีก็สามารถหาผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้ามาร่วมเป็นทีมงาน แล้วให้บริการแก่ธุรกิจในลักษณะเบ็ดเสร็จได้ การแสวงหาแหล่งเงินทุน ไม่ว่าจะในตลาดทุนหรือตลาดเงินก็อยู่ในทำนองเดียวกัน ทั้งนี้ยังรวมไปถึงการบริหารความเสี่ยง การจัดโครงสร้างหนี้ ตลอดจนบริการทางด้านกฎหมายหรือการบริหารธุรกิจอื่น ๆ ด้วย นับเป็นการผสมผสานวิชาชีพเพื่อทำให้บริการที่เบ็ดเสร็จแก่ลูกค้าอย่างแท้จริง”

จากการศึกษาพบว่าปัญหาที่สำนักงานบัญชีพบมากที่สุด คือ ปัญหาด้านมาตรฐานการบัญชี ซึ่งมาตรฐานบางฉบับยากแก่การศึกษา และนำมาปฏิบัติ รวมถึงมาตรฐานมีการเปลี่ยนแปลงมาก และมีการกำหนดมาตรฐานให้เป็นกฎหมาย ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจเลือกปฏิบัติเฉพาะมาตรฐานที่ตราเป็นกฎหมายแล้วเท่านั้น ซึ่งทำให้เกิดปัญหาแก่ธุรกิจเหมือนกัน ดังที่ พรศรัณู รุ่งเจริญกิจกุล : 2544 ได้กล่าวถึงปัญหาของมาตรฐานการบัญชีว่า “การปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี ต่อแต่นี้ไปก็จะปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชีไทยเฉพาะที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น ซึ่งสิ่งที่น่าเป็นห่วงก็คือ มาตรฐานการบัญชีที่ประกาศใช้เมื่อปี 2542 และ 2543 กว่า 20 ฉบับ แปลมาจากมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ มีเนื้อหาและแนวความคิดที่เปลี่ยนไปจากแนวความคิดบัญชีแบบดั้งเดิม แม้แต่นักบัญชีที่อยู่ในวิชาชีพ ถ้าไม่ติดตามและศึกษาอย่างใกล้ชิด หรือร่วมฟังการสัมมนาอภิปรายบ้าง ก็ไม่สามารถทำความเข้าใจได้ต้องแท้ การทำบัญชีในปัจจุบันจึงไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ อีกต่อไป”

#### ข้อเสนอแนะ

##### 1. ด้านผู้ประกอบการ / ผู้บริหาร

###### - ปัญหาที่พบจากการศึกษา

1. ผู้ประกอบการไม่เห็นความสำคัญของการจัดทำบัญชีให้ถูกต้อง
2. ผู้ประกอบการไม่เห็นความสำคัญของการจัดเก็บหลักฐานทางการบัญชีให้ครบถ้วน
3. ผู้ประกอบการขาดจริยธรรม โดยให้ตกแต่งบัญชีเพื่อหลบเลี่ยงภาษีหรือเพื่อประโยชน์อื่น

## - แนวทางในการแก้ไขปัญห

1. กระตุ้น (โดยประชุมหารือ หรือส่งหนังสือ)ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลกำหนดมาตรการรูงใจให้มีการจัดทำบัญชีที่ถูกต้อง และเห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น

- กรมสรรพากร: โครงการผู้ประกอบการที่ดี โดย
  - ได้รับการคืนภาษีเร็วขึ้น
  - ลดความเข้มงวดในการถูกตรวจสอบภาษีย้อนหลัง
  - ใช้มาตรการรูงใจ และให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีแทนการลงโทษ
- ธนาคารแห่งประเทศไทย : ออกข้อกำหนดให้ธนาคารพาณิชย์ใช้เงินที่ผู้สอบบัญชีลงนามแสดงความเห็นในการพิจารณาให้สินเชื่อ

2. ส่งเสริมให้มีการจัดอบรม ชี้แจงเพื่อให้ผู้ประกอบการเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการจัดทำบัญชีที่ครบถ้วน และถูกต้องพร้อมทั้งดำเนินธุรกิจอย่างมีจริยธรรม

- จัดประชุมชี้แจงหรือจัด โครงการสัมมนาอย่างต่อเนื่อง โดยการเชิญผู้ประกอบการมาร่วมให้ข้อคิดเห็น รวมทั้งถามตอบปัญหาเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีให้ถูกต้อง และสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละหน่วยงาน
- ร่วมมือกับหอการค้าเขต/จังหวัด สมาคมธนาคารไทย เพื่อจัดประชุมชี้แจงกับผู้ประกอบการ

3. การใช้มาตรการที่เข้มงวด เมื่อพบว่ามีกรณีกระทำผิด โดยพิจารณาใช้มาตรการกำกับดูแลที่ก่อนที่มาตรการทางกฎหมายซึ่งมีขั้นตอนที่ใช้เวลานานในการพิสูจน์ความผิดจะมีผล

4. สมาคมควรพิจารณา และเข้าไปมีส่วนร่วมในการพิจารณาร่างกฎหมายใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพอย่างใกล้ชิดก่อนที่จะมีผลใช้บังคับรวมทั้งเสนอแก้ไขกฎหมายที่ใช้บังคับปัจจุบันกรณีเกิดปัญหาในทางปฏิบัติ

5. ชี้แจงและแนะนำผู้ประกอบการให้เห็นความสำคัญของการจัดทำบัญชีที่ได้มาตรฐาน เพื่อเป็นประโยชน์และให้ข้อมูลทางการเงินที่ถูกต้อง ประกอบการตัดสินใจในการบริหาร

6. เสนอแนะแนวทางปฏิบัติทางการบัญชีและภาษีอากรที่ถูกต้องแก่ผู้ประกอบการ

## 2. ด้านสำนักงานบัญชี / นักบัญชี

### - ปัญหาที่พบจากการศึกษา

1. ผู้สำเร็จการศึกษาทางบัญชีไม่สามารถทำบัญชี เพราะคือคุณภาพ ขาดความรู้ และไม่พัฒนาตนเอง

2. สำนักงานบัญชี และนักบัญชีทำบัญชีตามความประสงค์ของผู้บริหาร โดยละเอียด การปฏิบัติตามมาตรฐานการบัญชี และขาคจริยธรรม
3. สำนักงานบัญชี และนักบัญชีไม่ได้รับความร่วมมือหรือไม่ได้รับการสนับสนุนข้อมูลที่ถูกต้องจากผู้บริหาร
4. สำนักงานรับทำบัญชีบางแห่งมีบุคลากรที่ขาดคุณภาพ ขาดการฝึกปฏิบัติงานที่ดี และขาคจริยธรรมในการให้บริการทางวิชาชีพ
5. มาตรฐานการบัญชีบางฉบับคลุมเครือ ไม่อาจนำไปใช้ได้เหมาะสม

- **แนวทางในการแก้ไขปัญหา**

1. กระตุ้นให้หน่วยงานที่รับผิดชอบทางการศึกษาเน้นการผลิตนักบัญชีที่มีคุณภาพ มีจริยธรรมและสามารถปฏิบัติงานได้ดี
  - สมาคมทำหนังสือถึงมหาวิทยาลัย วิทยาลัย ในระดับอุดมศึกษาทั้งของรัฐ และเอกชน ให้เน้นการผลิตบัณฑิตที่มีจริยธรรม มีความรอบรู้ และสามารถนำความรู้ไปใช้กับงานได้เป็นอย่างดี รวมทั้งปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย และจัดหาอาจารย์ที่มีประสบการณ์ในภาคปฏิบัติมาเสริม
2. เผยแพร่และจัดอบรมวิทยากรใหม่ ๆ ให้กับผู้สอนวิชาชีพบัญชีในทุกกระดับ
  - สมาคมจัดการอบรมโดยเชิญผู้สอนในระดับปวส. และระดับอุดมศึกษาปริญญาตรีเข้าร่วมอบรม ตาม “โครงการพัฒนาผู้สอนวิชาชีพบัญชี” ที่ดำเนินการทั้งในกรุงเทพฯ และทุกภาคอย่างต่อเนื่อง
  - ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยร่วมกับสมาคมฯ จัดอบรมผู้สอนในระดับอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพอาจารย์ผู้สอน
3. สมาคมควรกำหนดคุณสมบัติขั้นต่ำ จรรยาบรรณและมาตรการการศึกษาต่อเนื่องของสมาชิก เพื่อพัฒนาคุณภาพของสมาชิกให้ได้รับการยอมรับในสังคม
4. เสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดให้นักบัญชี ผู้บริหาร และผู้รับผิดชอบลงลายมือชื่อร่วมกันในงบการเงิน
5. ให้มีการขึ้นทะเบียนสำนักงานทำบัญชี และผู้ทำบัญชีอิสระ โดยการกำหนดคุณสมบัติขั้นต่ำ เช่นจำนวนและคุณสมบัติของผู้ทำบัญชี เป็นต้น
6. จัดตั้งศูนย์ข้อมูลสำหรับผู้ประกอบการและนักบัญชีเพื่อความเข้าใจในวิธีการปฏิบัติ และหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดแห่งกฎหมาย

### 3. ด้านการศึกษา

ควรกำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพต้องมีความรู้พื้นฐาน ความชำนาญ และมีจรรยาบรรณ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ประกอบวิชาชีพได้มีการพัฒนาและปรับปรุงอยู่ตลอดเวลา ความรู้ที่ผู้ประกอบวิชาชีพจะต้องศึกษาจะประกอบด้วยความรู้พื้นฐานและความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพ ทั้งนี้ สหพันธ์นักบัญชีนานาชาติ (International Federation of Accountants : IFAC) แบ่งความรู้เกี่ยวกับวิชาชีพเป็น 3 ด้าน คือ

- ความรู้ด้านธุรกิจและการจัดองค์กร
- ความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ
- ความรู้ด้านการบัญชีและความรู้ที่เกี่ยวข้อง

นักบัญชีต้องสามารถนำความรู้ในทางทฤษฎีมาปฏิบัติได้ โดยใช้หลักการวิเคราะห์ตีความ การประเมิน การสื่อสาร และอื่น ๆ ซึ่ง IFAC เห็นว่าผู้ประกอบวิชาชีพต้องมีทักษะ 4 ประการ ดังนี้

1. ทักษะในการใช้เหตุผล ได้แก่ การสอบถาม การวิจัย การใช้เหตุผล การวิเคราะห์ การแก้ปัญหาและความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เป็นต้น
2. ทักษะในการปฏิสัมพันธ์ ได้แก่ ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การทำงานเป็นกลุ่ม การจูงใจและการพัฒนาคน การแก้ปัญหาความขัดแย้ง การเป็นผู้นำ เป็นต้น
3. ทักษะในการสื่อสาร ได้แก่ ความสามารถในการอภิปราย การใช้ภาษาในการพูด การเขียน การฟังและการอ่าน ความสามารถในการรายงาน การใช้ข้อมูล เป็นต้น
4. ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แก่ ความสามารถในการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ การใช้จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) การรับและดึงข้อมูลจากคอมพิวเตอร์ในระบบเครือข่าย การใช้โปรแกรมสำเร็จรูป เป็นต้น

### 4. ด้านบทบาทของสำนักงานบัญชี

บทบาทของสำนักงานบัญชีควรจะเพิ่มมากขึ้น ควรให้ความสนใจที่จะให้คำแนะนำปรึกษาแก่ธุรกิจในเรื่องอื่น ๆ นอกเหนือจากการให้บริการในด้านการจัดทำบัญชีเพียงอย่างเดียว เพราะสำนักงานบัญชีเองสามารถจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในอีกหลาย ๆ ด้านได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีข้อมูลอยู่ในมืออยู่แล้ว บทบาทของสำนักงานบัญชีจึงควรจะเพิ่มในด้าน

1. การเป็นที่ปรึกษาทางการเงิน
2. การเป็นผู้วิเคราะห์โครงการลงทุน
3. การเป็นที่ปรึกษาการลงทุน
4. การเป็นที่ปรึกษาทางด้านภาษีอากร

5. การเป็นผู้ตรวจสอบภายใน
6. การเป็นนักประเมินราคาทรัพย์สิน

สำนักงานบัญชีในอนาคตจะต้องมีวิสัยทัศน์กว้างกว่าในอดีต และจะต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในสาขาวิชาการอื่น ๆ นอกเหนือจากวิชาชีพการบัญชี อีกทั้งต้องศึกษาและติดตามวิวัฒนาการของคอมพิวเตอร์อย่างต่อเนื่อง และที่ขาดไม่ได้เลยคือภาษาอังกฤษ

### ข้อสังเกต

สำนักงานบัญชีผู้ตอบแบบสอบถามบางแห่งขาดความรู้ทางด้านบัญชี มาตรฐานการบัญชี และความรู้เกี่ยวกับภาษีอากร หรือบางครั้งมีความรู้เพียงเล็กน้อย จึงทำให้อาจไม่ทราบว่าการกิจการของตนประสบปัญหาอยู่ เพราะตนเองไม่ทราบปัญหาที่เกิดขึ้น การตอบแบบสอบถามเป็นการตอบจากความคิดเห็น จึงมีผลต่อคำตอบที่ได้ ทำให้ผลที่ได้รับอาจจะไม่ตรงกับความเป็นจริง

### ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

เนื่องจากระยะเวลาในการศึกษาค่อนข้างจำกัด และกลุ่มประชากรเป้าหมายเป็นสำนักงานบัญชีในเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ดังนั้น ข้อค้นพบจึงอาจจะมีประโยชน์สำหรับการนำมาปรับใช้เฉพาะกลุ่ม ทั้งนี้เพราะความเห็นที่ได้รับจากการศึกษาจะมีอยู่ในขอบเขตจำเพาะ ดังนั้น ในการศึกษาในโอกาสต่อไป ควรเพิ่มกลุ่มประชากร โดยพิจารณาจากกลุ่มอื่น ๆ เช่น ผู้ประกอบวิชาชีพอิสระ ผู้ประกอบการที่รับทำบัญชีอิสระ สำนักงานบัญชีที่มีได้ขึ้นทะเบียน เป็นต้น ซึ่งจะช่วยให้ผลการศึกษาที่ได้รับ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้กับกลุ่มประชากรหลากหลายมากขึ้นตามไปด้วย และในการศึกษารั้งนี้เป็นการใช้ข้อมูลในปัจจุบัน ดังนั้นในการศึกษารั้งต่อไป ควรจะหาข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งได้ข้อค้นพบจากการศึกษา และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้เพิ่มขึ้น